

Alina Naruszewicz-Duchlińska

"Norma a komunikacja", red. M. Steciąg i M. Bugajski, Wrocław 2009 : [recenzja]

Prace Językoznawcze 12, 235-239

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE, OMÓWIENIA, SPRAWOZDANIA, KOMUNIKATY

Norma a komunikacja. Pod red. M. Steciąg i M. Bugajskiego. Oficyna Wydawnicza Atut – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe Wrocław 2009.

Pod koniec 2009 r. ukazał się interesujący zbiór artykułów *Norma a komunikacja*, zredagowany przez Magdalенę Steciąg i Mariana Bugajskiego. Redaktorzy zaznaczają we wstępie (s. 9), że w opracowaniu wzięli udział przedstawiciele 15 ośrodków naukowych. Wielość punktów widzenia i zastosowanie różnych metodologii doprowadziły do powstania wielopłaszczyznowego ujęcia współczesnego postrzegania normy komunikacyjnej (rozumianej jako ‘granica swobodnego i skutecznego komunikowania’, s. 9) na wszystkich jej poziomach i w różnych rodzajach tekstów.

Książka została podzielona na 6 rozdziałów:

- I. Wokół pojęcia normy komunikacyjnej.
- II. Norma komunikacyjna a gatunek.
- III. Norma komunikacyjna w debacie publicznej.
- IV. Norma komunikacyjna w Internecie.
- V. Norma komunikacyjna w reklamie i PR.
- VI. Norma komunikacyjna a poprawność językowa.

Autorzy pierwszej części publikacji koncentrują się na zagadnieniach terminologicznych. Marian Bugajski (Uniwersytet Zielonogórski) w artykule *Normatywista wobec problemów komunikacji językowej* definiuje normę językową jako zmienną w czasie „granice, której przekroczenie może powodować zarówno negatywne, jak i pozytywne skutki w dziedzinie języka” (s. 16). Uznaje, że norma językowa i etyczna mają cechy wspólne, czego dowodzą m.in. kodeksy etyczne dziennikarzy. Autor zwraca m.in. uwagę na to, iż media oficjalnie krytykując naruszenia normy, tak naprawdę zachęcają do tego ze względu na dążenie do zwiększenia liczby odbiorców, np. obficie ilustrują wulgaryzmami artykuły o brutalizacji zachowań komunikacyjnych. Aleksy Awdiejew (Uniwersytet Jagielloński) podkreśla różnicę między konwencją a normą, uznając, iż konwencja wiąże się przede wszystkim ze sposobami formalnego przekazu informacji w danym języku i tzw. konceptualizacją językową, a norma jest pojęciem bardziej złożonym, organizującym szerokie pole kognitywnego ujęcia rzeczywistości przedstawionej. Grażyna Habrajska (Uniwersytet Łódzki) omawia standardy semantyczne, czyli układy predykatowo-argumentowe, formalizujące informacje

systemowe, zawarte w kompetencji językowej każdego użytkownika języka. Mogą mieć one strukturę jednoczłonową (jeden układ predykatywny) lub wieloczłonową (scenariusze). Uczona stwierdziła m.in., że informacje dostępne systemowo mają charakter normatywny, wskazując na to, co uznawane jest w danym kręgu kulturowym za prawdziwe lub słuszne. Marzanna Uździcka (Uniwersytet Zielonogórski) zajęła się analizą językowych wykładników standaryzacji w komunikacji naukowej na podstawie *Wykładów* W. Majewskiego, agronoma z Instytutu Marymonckiego. Piotr Lewiński (Uniwersytet Wrocławski) postuluje m.in. wprowadzenie do języka polskiego terminu *fallacja*, anglicyzmu określającego nieuprawniony ruch w dyskusji. Ponadto podkreśla różnice między dialektyką (jej celem jest rozstrzygnięcie różnic opinii) a erystyką (która dąży do wygrania sporu) oraz przedstawia pragma-dialektyczną teorię F. van Eemeren i R. Grootenogorsta, zakładającą, iż argumentacja jest formą krytycznej dyskusji, mającej na celu rozstrzygnięcie różnic opinii. Ks. Michał Drożdż (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie) rozważa z perspektywy personalistycznej aksjologii komunikowania znaczenie normy personalistycznej i autonomii w komunikowaniu medialnym. Podkreśla m.in. narastający problem banalizacji zła osiągany np. przez nadawanie walorów rozrywkowych relacjom z dramatycznych wydarzeń oraz protestuje przeciwko pojmowaniu wolności mediów jako zwolnienia od odpowiedzialności.

W drugim rozdziale zawarte są rozważania z zakresu genologii normatywnej. Mirosława Ampel-Rudolf (Uniwersytet Rzeszowski) poddała analizie realizację norm związanych z informacją dziennikarską jako gatunkiem na podstawie współczesnych programów telewizyjnych. Przedstawieniem normy odmiany gatunkowej polskiego eseju naukowego w naukach ścisłych zajęła się Anna Katarzyna Smajdor (Politechnika Śląska). Iwona Pałucka-Czernecka (Uniwersytet Zielonogórski) zbadała funkcje czasowników pierwszoosobowych w przedmowach do polskich publikacji naukowych (podstawa materiałowa liczyła 250 pozycji). Uznała omawiane formy za przejaw dystansu komunikatywnego we wspólnocie uczonych. Obiektem rozważań Anny Wojciechowskiej (Uniwersytet Zielonogórski) stał się protokół w ujęciu normatywnym. Autorka przedstawiła protokół jako gatunek (typ) wypowiedzi w świetle konkretnej dokumentacji protokołarnej z posiedzeń Reprezentacji Zjednoczenia Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych we Lwowie (1886–1894). Joanna Szczęk (Uniwersytet Wrocławski) zajęła się analizą przekraczania norm w podaniach studenckich o zgodę na egzamin komisyjny.

Trzecią część książki „Norma komunikacyjna w debacie publicznej” otwiera artykuł Elżbiety Laskowskiej (Uniwersytet im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) – *Funkcjonowanie maksym konwersacji w dyskursie publicznym*. Przedmiotem obserwacji autorki były debaty telewizyjne. Z badań wynikało, że coraz częściej ma się w nich (wbrew pozorom) do czynienia z przejawami

współpracy. Debata publiczna, ze szczególnym uwzględnieniem językowych i niejęzykowych regulatorów konwersacji, dotyczy także artykuł Ewy Szkudlarek-Śmiechowicz (Uniwersytet Łódzki). Badaczka podkreśliła m.in. wpływ dziennikarza moderującego dyskusję na jej kształt. Jerzy Biniewicz (Uniwersytet Wrocławski) zwrócił uwagę na pragmatykę i język rozmów polityków z dziennikarzami w polskim radiu, podkreślając przenikanie potoczności do mediów. Anna Barańska (Uniwersytet Łódzki) w artykule poświęconym normie w wypowiedziach R. Giertycha w programie „Co z tą Polską” T. Lisa, postawiła tezę, iż norma w politycznym dyskursie publicystycznym ma charakter aksjologiczny i zależy od ideologii: „To znaczy, że tekst osiąga tym wyższy poziom komunikatywności, im bliższa odbiorcy jest prezentowana przez nadawcę ideologia” (s. 173). Uniwersalny i niezmienny charakter wartościowania zachowania komunikacyjnego w programach informacyjnych („Wiadomościach”, „Faktach” i „Teleexpressie” oraz dawnej Polskiej Kronice Filmowej) ukazała w swojej pracy Małgorzata Ciunowicz (Uniwersytet Warszawski). Katarzyna Sitkowska (Uniwersytet Łódzki) zajęła się analizą poprawności wypowiedzi w komunikacji telewizyjnej na przykładzie porannych bloków programowych, tzw. pasm śniadaniowych/breakfastów. Doszła do wniosku, że usterki dotyczące etykiety językowej powoduje dążenie do tworzenia familiarniej atmosfery. Dużą rolę odgrywają także: dostosowywanie się do wymaganego tempa i niesprawność językowa gospodarzy programów. Magdalena Steciąg (Uniwersytet Zielonogórski) zbadała z perspektywy hegemonicznego dyskursu medialnego normatywne zachowania komunikacyjne ekologów. Badaczka uznała, że „dyskurs hegemoniczny funkcjonuje jako indyktor chwiejnej równowagi, strefa względnego konsensusu, który nie jest dany, lecz ciągle wypracowywany w obrębie bieżącej debaty publicznej, odbywającej się w ramach jego ograniczeń, ale pozostającej w kontakcie z różnymi dyskursami peryferyjnymi” (s. 206).

Czwarta część tomu jest poświęcona normie komunikacyjnej w Internecie. Alina Naruszewicz-Duchlińska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) opisała zastosowanie zasad internetowego *savoir-vivre*, tzw. netykiety w grupach dyskusyjnych. Rozważania Małgorzaty Budzik (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie) dotyczą kultury komunikacyjnej w Internecie na przykładzie listów elektronicznych. Autorka rozumie „kulturę komunikacyjną” jako „sposób korzystania z nowych technologii informacyjnych, który oparty jest na etykiecie językowej oraz etyce” (s. 227). Anna Salita (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) w poświęconym analizie ujęcia kwestii politycznych i społecznych w forach dyskusyjnych artykule *Problem normy językowej w nowej przestrzeni komunikacyjnej – Internecie* stwierdziła m.in., że z racji eklektyczności właściwszym terminem niż „język Internetu” jest „dyskurs internetowy”.

Piąta część opracowania zawiera rozprawy odnoszące się do normy komunikacyjnej w reklamie i PR. Tę część publikacji otwiera artykuł Piotra Bielawskiego

(Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu) *Kontakty z mediami – po co i w jaki sposób?*, w którym zostały sformułowane podstawowe normy działań specjalistów *public relation*, jak np. to, że należy starać się odpowiedzieć na pytanie dziennikarza zanim zostanie ono zadane. Marek Zimnak (Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu) zajął się praktycznym aspektem normy komunikacyjnej w relacjach rzecznika z dziennikarzem. Rzecznik według sformułowanej przez niego normy powinien:

- 1) rozumieć potrzeby dziennikarza (mieć świadomość wymogów *newsów*),
- 2) dotrzymywać słowa (buduje to zaufanie),
- 3) być źródłem pełnych i wiarygodnych informacji,
- 4) wygłaszać zwężle i proste oraz jednoznaczne przesłania,
- 5) unikać pułapek logicznych i językowych,
- 6) spełniać najwyższe standardy dobrego wychowania.

Przedmiotem rozprawy Wiesława Gałązki (Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu) stał się wpływ komunikacji werbalnej i niewerbalnej na kreowanie wizerunku polityka. Autor zauważył m.in., że „im wyższe stanowisko zajmuje polityk, tym ostrzej ocenia swoich przeciwników i tym mocniejszych słów używa” (s. 264). Rozważania Izabeli Łuc (Uniwersytet Śląski) dotyczyły praktyki komunikacyjnej i normy użytkowej w zachowaniach językowych współczesnych nadawców i odbiorców reklam. Urszula Majdańska-Wachowicz (Uniwersytet Zielonogórski) zanalizowała językowe wyznaczniki perswazji w muzycznych materiałach informacyjno-promocyjnych typu *press kit*, czyli przeznaczonych dla dziennikarzy wiadomościach promocyjnych (okładka płyty, informacja na temat zespołu, fragmenty recenzji, zdjęcia, dyskografia i adres internetowy zespołu, płyta *demo*), udostępnianych najczęściej w trakcie konferencji prasowych. Wojciech Małuszyński (Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu) zajął się standardami audytu komunikacyjnego, czyli „procedury badania, sprawdzania i monitorowania szeroko rozumianych procesów komunikacyjnych organizacji” (s. 297). Tomasz Wanat (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) przedstawił niespójność informacji o atrybutach produktu jako naruszenie normy komunikacyjnej.

Przedmiotem ostatniego rozdziału omawianej książki jest norma komunikacyjna w odniesieniu do poprawności językowej. Kazimierz Michalewski (Uniwersytet Łódzki) udowodnił, że niestety nawet językoznawcy popełniają (m.in. w podręcznikach) błędy językowe, a przecież „poloniści źle edukowani zostają niekompetentnymi nauczycielami i przekazują nieprawdziwe informacje uczniom” (s. 320). Katarzyna Węgorowska (Uniwersytet Zielonogórski) omówiła „lingwistyczne przykazania” Romana Zawilińskiego, twórcy „Poradnika Językowego”. Zasłużony polonista postulował m.in. eliminację zapożyczeń, posiadających rodzime odpowiedniki. W artykule Moniki Kaczor (Uniwersytet Zielonogórski) zostały przedstawione problemy normatywne współczesnych Polaków. Analizowany materiał pochodził z internetowej poradni językowej Wydawnictwa Naukowego PWN. Małgorzata Bortliczek (Uniwersytet Śląski) zajęła się studencką

interpretacją normy językowej. Zbadała m.in., jak studenci definiują kulturę języka oraz oceniają własne kompetencje komunikacyjne. Dyktanda studentów Uniwersytetu Łódzkiego stały się kanwą rozważań Danuty Zawilskiej (Uniwersytet Łódzki) na temat źródeł problemów ortograficznych. Katarzyna Jachimowska (Uniwersytet Łódzki) poddała badaniu trudności w pisemnym komunikowaniu się osób z dysfunkcją słuchu, zauważając m.in., iż „fleksyjność języka polskiego wydaje się mniejszą barierą niż brak wspólnej wiedzy pragmatycznej w procesie komunikacji” (s. 364). Piotr Kładoczny (Uniwersytet Zielonogórski) w swojej pracy rozważał istnienie normy w semantyce na przykładzie nazw dźwięków. Tom zamyka interesujący artykuł Janusza Stopyry (Uniwersytet Wrocławski) *Wyraz prosty a motywowany w systemie komunikacyjnym*.

Celem opracowania deklarowanym przez jego redaktorów było zebranie opracowań przedmiotu oraz wskazanie kierunków dalszych badań i ustaleń normatywnych, ponieważ „współczesne procesy komunikacyjne zachodzą zbyt żywiołowo i dlatego takich ustaleń wymagają” (s. 11). Lektura zawartych w tomie artykułów prowadzi do wniosku, że założenia te zostały w pełni zrealizowane. Ponadto oprócz niewątpliwiej wartości merytorycznej tomu, jego zaletą jest to, że zawarte w nim artykuły są napisane w sposób sprawiający, iż lektura jest nie tylko pożyteczna, ale i przyjemna. Książka nie tylko dotyczy normy, ale sama wzorcowo realizuje normę wypowiedzi naukowej.

Alina Naruszewicz-Duchlińska

Seiffert Anja (2008): *Autonomie und Isonomie fremder und indigener Wortbildung am Beispiel ausgewählter numerativer Wortbildungseinheiten*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag für wissenschaftliche Literatur, ISBN: 978-3-86596-141-9, 416 S.

Die vorliegende Monografie ist eine umfangreiche Untersuchung zu fremder und indigener Wortbildung im Deutschen. Die Autorin untersucht das Verhältnis von Autonomie und Isonomie fremder und indigener Wortbildung im Deutschen am Beispiel ausgewählter numerativer Wortbildungseinheiten. Das Ziel der Arbeit besteht darin, an einem Ausschnitt der Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache Gemeinsamkeiten und Unterschiede fremder und indigener Wortbildung herauszuarbeiten und auf diese Weise einen Beitrag zur Untersuchung der Komplementarität und der Interferenz der beiden Wortbildungssysteme im Deutschen zu leisten. Darüber hinaus widmet sich die Arbeit theoretischen und methodischen Fragen der Fremdwortbildungsforschung.